

ANNA ZIĘBA

Język prasy w krajach Grupy Wyszehradzkiej i poza nią na przykładzie Polski i Wielkiej Brytanii¹

Abstract (The Language of Press Inside and Outside the Visegrad Group based on Poland and the United Kingdom). The objective of this article is to present the results of a research into cultural differences occurring between the countries constituting the Visegrad Group and the other countries from the European Union. The examples concern Polish culture and British culture. The research material comprises front pages of two national dailies, namely “Gazeta Wyborcza” and “The Guardian”. The investigation includes 20 editions of both dailies printed between January and February 2010.

The study will be based on traditional content analysis methods. Attention will be paid to the frequency of occurrence of elements, such as articles, themes, section names, advertisements and photographs. Also the information on attribution of the texts will be subject to analysis. Moreover, the average size of texts will be established.

Finally, the observed differences will be put into the theoretical framework of Edward T. Hall’s division of societies into high-context and low-context cultures. The conclusions will also concern one of Geert Hofstede’s cultural dimensions, namely the dimension of uncertainty avoidance.

Abstrakt. Celem artykułu jest prezentacja wyników badań dotyczących różnic kulturowych występujących pomiędzy krajami Grupy Wyszehradzkiej a innymi krajami Unii Europejskiej. Przedstawione przykłady dotyczyć będą kultury polskiej oraz kultury brytyjskiej. Materiał badawczy stanowić będą pierwsze strony dwóch ogólnokrajowych dzienników: „Gazety Wyborczej” oraz „The Guardian”. Analizie poddane zostaną 20 wydań z przełomu stycznia i lutego 2010 roku.

Badanie przeprowadzone zostanie za pomocą narzędzi analizy zawartości. Uwagę skupimy na częstotliwości występowania poszczególnych elementów (m.in. artykułów i poruszanych w nich tematów, nazw działów, reklam oraz fotografii). Analizie poddane będą również informacje o autorze tekstu. Policzona zostanie także średnia objętość tekstów.

---

¹ Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2010–2012 jako projekt badawczy.

Następnie zaobserwowane różnice ujęte zostaną w ramy teorii Edwarda T. Halla dotyczącej podziału kultur na wysokokontekstowe i niskokontekstowe. Pod uwagę wzięty zostanie również jeden z wymiarów kultury Geerta Hofstede, mianowicie wymiar unikania niepewności.

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników badania dotyczącego wpływu kultury narodowej na język prasy w Polsce, kraju należącym do Grupy Wyszehradzkiej, oraz w Wielkiej Brytanii, kraju spoza niej. Materiał badawczy obejmować będzie pierwsze strony 20 wydań „Gazety Wyborczej” oraz 20 wydań „The Guardian” z okresu pomiędzy 14 stycznia a 10 lutego 2010 r. Wybór dzienników podyktowany został równym stopniem ich popularności oraz podobnym profilem czytelnika.

Niniejsze badanie jest częścią większego projektu, obejmującego zarówno analizę ilościową zawartości całych 20 wydań obu dzienników, jak i analizę jakościową wybranych tekstów. Pierwsza część dotyczyła zatem kolejności występowania i objętości poszczególnych działów, liczby tematów i artykułów pomocniczych, autorstwa tekstów oraz struktury wywiadów i nekrologów, druga natomiast struktury tematycznej i schematycznej tekstów, struktury aktorów, czasu i miejsca oraz użytych w tekstach środków leksykalnych.

Badanie przedstawione w niniejszym artykule stanowi część pierwszego etapu wyżej opisanego projektu, tj. w głównej mierze ilościowej analizy zawartości. Określono więc częstotliwość występowania poszczególnych elementów oraz objętość tekstów zamieszczonych na pierwszych stronach obu dzienników. Badanie dotyczące organizacji tekstu na stronie, mające charakter analizy jakościowej, stanowi tło dla analizy ilościowej. Wyniki uzyskane w trakcie obu części analizy skonfrontowane zostały następnie z badaniami dotyczącymi różnic kulturowych.

Ramy teoretyczne badania określa podział kultur na niskokontekstowe i wysokokontekstowe przedstawiony przez E.T. Halla (1976). Podział ten oparty jest na założeniu, iż jedną z funkcji kultury jest wytwarzanie wysoce selektywnej przesłony między człowiekiem a światem zewnętrznym.

[...] Z continuum wysoki-niski kontekst ściśle związany jest stopień uświadamiania przez jednostkę istnienia selektywnej przesłony, jaką stawia ona między sobą a światem zewnętrznym. Wraz z przesuwaniem się od niższej do wyższej części skali, wzrasta świadomość selektywnego procesu (Hall 2001: 89–90).

Kultura brytyjska, zaklasyfikowana przez Halla do grupy kultur niskokontekstowych, różni się zatem w sposób widoczny od kultury polskiej, uznanej za wysokokontekstową (Wood 2004, Ferris & Godar 2006, Gannon & Pillai 2010). W interpretacji wyników badań wzięty pod uwagę zostanie również jeden z wymiarów Geerta Hofstede (2005), mianowicie unikanie niepewności (UAI), które tłumaczy on jako „the extent to which the members of a culture feel threatened by ambiguous or unk-

noun situations” (Hofstede & Hofstede 2005: 167). Uwzględnienie tego właśnie wymiaru wydaje się usprawiedliwione dużą różnicą w stosunku do tego, co trudne do przewidzenia, występującą między kulturą polską (UAI 93) a brytyjską (UAI 35).

Metoda badawcza

Mimo iż metoda zwana *content analysis* (Krippendorff 2004, Neuendorf 2002) tłumaczona jest często jako analiza treści, w niniejszym artykule przyjęty został termin analiza zawartości, który obejmuje zarówno analizę treści, jak i formy tekstów prasowych (Pisarek 1983). Pod tym pojęciem rozumie się rozbięcie tekstu na części proste i klasyfikację danych elementów według przyjętego klucza kategoryzacyjnego. Jako warunki przeprowadzenia poprawnej analizy zawartości Pisarek (1983) podaje za Berelsonem (1952) warunek jawności, czyli uwzględnienia w badaniu jedynie syntaktycznych i semantycznych elementów tekstu, pomijając rozważania na temat intencji autora, warunek obiektywności, systematyczności oraz ilościowego podejścia.

Pisząc o analizie zawartości, Pisarek podkreśla złożoność tej metody badawczej i przedstawia ją wręcz jako zespół technik badawczych opartych na jednej teorii (Pisarek 1983: 43). Materiał badawczy może być, jego zdaniem, szerszy niż teksty ukazujące się w mediach, choć to one zazwyczaj są przedmiotem badań (Pisarek 1983: 46). Nie oznacza to jednak, że są one jedynie materiałem w badaniach prasoznawczych. Oprócz komunikowania masowego analiza tekstów prasowych jest bowiem obiektem zainteresowania politologów, socjologów, literaturoznawców, językoznawców, historyków oraz badaczy kultury (Pisarek 1983: 46). Badaniom podlegają zwykle związki między przekazem a nadawcą, treścią i formą przekazów a kodem lub kanałami komunikacji, treścią przekazów a rzeczywistością, cechami przekazów a czasem ich powstania, cechami przekazów a odbiorcami oraz, co ważne dla niniejszej pracy, związki pomiędzy cechami przekazów a kontekstem kulturalnym, politycznym, społecznym i ekonomicznym, w którym one powstały (Pisarek 1983). Zatem zarówno typowość tekstów prasowych jako materiału badawczego w analizie zawartości, jak i językoznawczo-kulturoznawcze zastosowanie tej metody sprawia, że wydaje się ona być odpowiednią do wykorzystania w niniejszym badaniu.

Pisarek przedstawia także procedurę badawczą stosowaną w analizie zawartości. Podkreśla, że celem wszelkich badań z użyciem analizy zawartości nie jest samo jej wykonanie, a wnioskowanie dotyczące badanego problemu, przeprowadzone w oparciu o jej wyniki (Pisarek 1983). Procedurę badawczą proponuje więc rozpocząć od przygotowania konceptualnego, czyli określenia sytuacji badawczej. W badaniach prasoznawczych zauważa on 3 rodzaje sytuacji: badania mające na celu przygotowanie charakterystyki danego czasopisma, określenie różnic pomiędzy dwoma czasopismami lub między różnymi wydaniem tej samej gazety oraz wpływ prasy na kształt świadomości społecznej (Pisarek 1983). Następnym krokiem jest kategoryzacja zawartości, dzięki której możliwe jest postawienie hipotez badawczych (Pisarek 1983: 66). Kolejny etap to według Pisarka (1983: 67) operacjonalizacja hipotez,

przez którą badacz ten rozumie sformułowanie pewnych wskaźników umożliwiających wydanie sądu, czy badany element tekstu posiada daną cechę czy nie. Efektem tego jest stworzenie hipotez składowych. Na tym etapie należy również określić analizowane jednostki (*jednostki analizy*), kategorie klasyfikacji zwane *kategoriami analizy* oraz *jednostki pomiaru*. Za najbardziej popularne jednostki analizy Pisarek (1983) uznaje wyraz, zdanie, postać oraz całą wypowiedź. Jednostki pomiaru tożsame są często z jednostkami analizy lub występują w postaci centymetrów kwadratowych lub bieżących (Pisarek 1983). Pisarek podkreśla, że mimo iż najlepiej stosować jedną jednostkę pomiaru w całym badaniu, to nie zawsze jest to konieczne, szczególnie gdy porównywane są różne elementy tego samego czasopisma lub różne gazety (Pisarek 1983: 87). Za typowe rodzaje pomiaru uznaje badanie częstotliwości występowania danych elementów, ich wielkości oraz intensywności ich cech (Pisarek 1983: 83).

W wypadku niniejszego badania sytuację badawczą definiuje określenie różnic występujących pomiędzy tekstami. Hipotezę badawczą stanowi zatem stwierdzenie, że różnice występujące pomiędzy dziennikami są zależne od różnic występujących pomiędzy badanymi kulturami narodowymi. Składowe hipotezy badawcze dotyczą więc, po pierwsze, zależności występujących pomiędzy wysokim lub niskim kontekstem kultury a częstotliwością występowania poszczególnych elementów oraz objętością tekstu (badanie o charakterze ilościowym); po drugie – zależności występujących pomiędzy kontekstem a organizacją tekstu oraz istnienia związku pomiędzy poziomem unikania niepewności charakterystycznym dla danych kultur a cechami badanych tekstów (badanie o charakterze jakościowym).

W badaniach dotyczących związku pomiędzy kontekstem a częstotliwością występowania elementów jednostki analizy stanowią: temat, artykuł, dział/nadtytuł, informacja o dodatkach, fotografia, reklama, imię i nazwisko autora artykułu. Są one tożsame z jednostkami pomiaru. W wypadku zależności kontekstu i objętości tekstu jednostkami analizy są: tytuł, podtytuł, lead i artykuł; natomiast jednostkę pomiaru stanowi wyraz.

Analiza zawartości

Jak wspomniano powyżej, analizie poddane zostały pierwsze strony wszystkich wydań obu dzienników. Badana była liczba poruszonych tematów i artykułów, liczba nazw działów i nadtytułów, fotografii, a także liczba zamieszczonych na pierwszych stronach reklam oraz wyróżnionych graficznie informacji o dodatkach. Zbadano również, ile razy autorstwo artykułów zostało ujawnione. Ponadto policzona została średnia liczba słów w tytułach znajdujących się na pierwszych stronach, z uwzględnieniem liczby słów w artykułach głównych. Obliczono średnią liczbę słów w podtytułach, leadach i artykułach. Końcowe wyniki badania przedstawione zostały w tabeli 1. Rycina 1 przedstawia przykładowe pierwsze strony „The Guardian”, natomiast rycina 2 przykładowe pierwsze strony „Gazety Wyborczej”.

Tabela 1. Częstotliwość występowania poszczególnych elementów oraz średnia objętość tekstów umieszczonych na pierwszych stronach „Gazety Wyborczej” oraz „The Guardian” (14.01.2010–10.02.2010)

	„Gazeta Wyborcza”	„The Guardian”
Częstotliwość		
średnia liczba tematów	7	3
średnia liczba artykułów	7	3
średnia liczba nazw działów/nadtytułów	2	0
średnia liczba dodatków	3	2
średnia liczba fotografii	2	2
średnia liczba reklam	1	1
autorstwo artykułów	66%	100%
Objętość		
średnia liczba słów w głównym tytule	3	9
średnia liczba słów w tytułach artykułów	4	10
średnia liczba słów w podtytułach	7	10
średnia liczba słów w leadach	23	33
średnia liczba słów w artykułach	703	1313

Przeprowadzona analiza potwierdza hipotezy składowe dotyczące zależności zachodzących pomiędzy kontekstem a częstotliwością występowania poszczególnych elementów i objętością tekstu. W „Gazecie Wyborczej”, wydawanej w kulturze wysokokontekstowej, zaobserwować można bowiem większą liczbę artykułów i tematów, więcej informacji o dodatkach oraz mniejszą liczbę słów w artykułach, które, mimo iż zwięzłe, pisane są bardziej kwiecistym językiem. Wysokokontekstowa kultura dopuszcza krótsze nagłówki i teksty, ponieważ treść przekazywana jest również na innej płaszczyźnie. Jej polichroniczność natomiast wymaga informacji o większej liczbie zdarzeń, stąd na pierwszej stronie „Gazety Wyborczej” pojawia się więcej tematów niż na pierwszej stronie „The Guardian”. Na niskokontekstowość brytyjskiego dziennika wskazuje obecność podtytułów i leadów, podpisy pod fotografiami oraz większa objętość tekstów. W niskim kontekście potrzeba bowiem więcej słów, aby przekazać zamierzone treści. Stąd nie tylko brytyjskie tytuły, ale i podtytuły, leady oraz artykuły są dłuższe.

Uwagę zwraca także fakt, iż brytyjski dziennik już na pierwszej stronie podaje nazwiska autorów artykułów. Dzieje się tak za sprawą wysokiego indywidualizmu Wielkiej Brytanii, charakterystycznego dla kultur niskokontekstowych – zasługi przyznaje się konkretnej osobie, która ponosi za swoje słowa odpowiedzialność.

Jednakże nie tylko liczba słów, ilustracji czy tematów stanowi o wysokokontekstowości kultury polskiej i niskokontekstowości kultury brytyjskiej. Przypomina o tym również układ pierwszej strony, organizacja tekstu i jej wygląd. Pierwsza strona „The Guardian” (ryc. 1) zdaje się być spokojna, bardziej uporządkowana, kolejne

Ryc. 1. Przykładowe pierwsze strony „The Guardian”: 22, 25 i 28 stycznia 2010

Ryc. 2. Przykładowe pierwsze strony Gazety Wyborczej: 22 , 25 i 28 stycznia 2010

wydania dostosowane są do określonego schematu, poszczególnych elementów jest mniej, są za to większe. Na stronie znajduje się dużo druku. Pierwsza strona „Gazety Wyborczej” (ryc. 2) jest z kolei żywsza, bardziej różnorodna; znajduje się na niej wiele elementów, druku jest natomiast mniej. Redakcja w mniejszym stopniu podporządkowuje się zasadzie projektowania pierwszej strony według jednego schematu.

Pierwsze strony polskiego i brytyjskiego dziennika reprezentują też wiele różnic w wymiarze unikania niepewności. Wielość tematów „Gazety Wyborczej” sprawia, że czytelnik, wybierając tę gazetę, jest w dużym stopniu świadomy jej zawartości, jest ona dzięki temu mniej zaskakująca. Niepewność redukowana jest również poprzez podanie nazw działów, które kategoryzują rzeczywistość. Co więcej, ostatnie zdania w artykułach w polskim dzienniku są zawsze zakończone kropką. Inaczej jest

w wypadku „The Guardian”, gdzie urwane w połowie zdania kontynuowane są dopiero wewnątrz gazety. Zabieg taki nie stanowi problemu w kulturze o niskim stopniu unikania niepewności.

Dyskusja i zakończenie

Ze względu na to, że analiza materiału badawczego potwierdziła hipotezy składowe, możemy uznać, iż istnieje zależność pomiędzy różnicami występującymi pomiędzy dziennikami i różnicami występujących pomiędzy badanymi kulturami narodowymi.

Należałoby zadać jednak pytanie, jakie inne czynniki poza kulturowymi wpływają na kształt informacji prasowych. Mogłyby to zapewne być cechy indywidualne zespołów redakcyjnych, rozwój techniki projektowania i składania tekstu czy upodobania redaktora naczelnego. Pytania nasuwa również równa liczba fotografii i reklam zamieszczonych na łamach badanych dzienników, choć wpływ na ten fakt mogą mieć kwestie finansowe, a ściślej – marketingowe. Uzasadnione byłoby również poszerzenie badania o inne dzienniki lub wręcz tygodniki czy miesięczniki. Niestety, na takie rozwiązanie nie pozwala ograniczona objętość artykułu.

Podsumowując, pomimo powyższych wątpliwości, mając na uwadze wyniki przeprowadzonego badania, słuszne wydaje się przypuszczenie, że kultura narodowa ma wpływ na formę i zawartość pierwszych stron badanych dzienników.

BIBLIOGRAFIA

- Berelson, B. 1952. *Content Analysis in Communication Research*. Free Press, Glencoe.
- Ferris, S.P. & Godar, S.H. 2006. *Teaching and Learning with Virtual Teams*. London: Information Science Publishing.
- Gannon, M.J. & Pillai, R. 2010. *Understanding global cultures: metaphorical journeys through 29 nations, clusters of nations, continents, and diversity*. Fourth edition. London: SAGE Publications.
- Hall, E.T. 1976. *Beyond Culture*. New York: Anchor Books.
- Hofstede, G., Hofstede G.J. 2005. *Cultures and Organizations: Software for the Mind*. New York: McGraw Hill.
- Krippendorff, K. 2004. *Content analysis: an introduction to its methodology*. 2nd edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Neuendorf, K.A. 2002. *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Pisarek, W. 1983. *Analiza zawartości prasy*. Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych.
- Wood, S. 2004. *Germany and East-Central Europe. Political, Economic and Socio-Cultural Relations in the Era of EU Enlargement*. Burlington: Ashgate Publishing.